

11. Poltavtseva, A.S. "Reimbursement system functioning: European experience for Ukraine", *Aktualni pytannya derzhavy i prava*, available at : <http://www.apdp.in.ua/v71/33.pdf>.
12. "System reformational conception about the supplying the Ukrainian population with the medical means and products of medical appropriation", available at : <http://www.aprad.org.ua/article/13.html>.

УДК 368: 340.134

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ СТРАХОВИХ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ

Кучма О.Л., к.ю.н., доцент

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 64/13, м. Київ, Україна
okuchma@ukr.net*

У статті розглядається класифікація соціальних ризиків у правовій доктрині й законодавстві. Досліджуються види страхових соціальних ризиків. Аналізуються види непрацездатності та пропонується узагальнити страхові соціальні ризики, які за змістом передбачають непрацездатність особи. Здійснюється класифікація страхових соціальних ризиків за різними критеріями.

Ключові слова: соціальний ризик, тимчасова втрата працездатності, інвалідність, безробіття, смерть, народження дитини.

ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ КЛАССИФИКАЦИИ СТРАХОВЫХ СОЦИАЛЬНЫХ РИСКОВ

Кучма О.Л.

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, ул. Владимирская, 64/13, г. Киев, Украина
okuchma@ukr.net*

В статье рассматривается классификация социальных рисков в правовой доктрине и законодательстве. Исследуются виды страховых социальных рисков. Анализируются виды нетрудоспособности, предлагается обобщение страховых социальных рисков, которые по содержанию предусматривают нетрудоспособность лица. Осуществляется классификация страховых социальных рисков по разным критериям.

Ключевые слова: социальный риск, временная потеря трудоспособности, инвалидность, безработица, смерть, рождение ребенка.

INNOVATIVE ASPECTS OF CLASSIFICATION OF INSURANCE SOCIAL RISKS

Kuchma O.L.

*Taras Shevchenko national university of Kyiv, str. Vladimirska, 64/13, Kyiv, Ukraine
okuchma@ukr.net*

Article considers the classification of social risks in legal doctrine and legislation; researches the types of social risks. It analyses the types of work incapacity and offers the generalization of insurance social risks which covers the invalidity of person, carries out the classification of insurance social risks by the different criterias.

In legal doctrine there are given different types of insurance social risks in particular such types of social risks which are stated in the international regulatory and legal acts and legislation. By the risks defining, it's necessary to maximal covers of social insurance volumes by name of risks which is foreseen by correspond social accident.

It's analyzed the wide social insurance risks as loss of the breadwinner and it's made the conclusions about legislatively covered type of social risk when in the case of person's death the risk in is broader, than for a case of loss of the supporter, expediently insurance risk which provides social security in case of death of the person including losses of the supporter, but without being limited to it to determine by insurance social risk of death. In the reason of circle of persons by the death of whom it's covered the payments for obligatory state social insurance consists not only of the supporter, for example, for receiving a grant to burial.

Also in the article outlines fact that several types of social market which are pointed by scientists such as: temporary disability, care of the sick family member, disability, pregnancy and childbirth have one general characteristic which is incapacity to work but above listed insurance risks are the type of one insurance social risk.

In the article are given the definitions of types in insurance social risks of invalidity and its classifications by different criterias. It's analyzed the difference between insurance social risk of invalidity and other insurance social risks as unemployment and death. It's paid attention to such risk as pregnancy and childbirth.

The correct classification is important in theory and in practice. Because for correct defining of social insurance volume which may got by person after insurance social accident, it's necessary to correctly define the insurance social risks in according to which person was insured. Insurance social risks should be divided by content to: Disability (retirement age; disability; permanent disability without establishment of group of disability; temporary disability, pregnancy, child's birth), unemployment, death.

Key words: social risks, terminal los of capacity to work, invalidity, unemployment, death, childbirth.

Категорія соціального ризику є однією з важливих категорій у праві соціального забезпечення. Об'єктивне існування ризику зумовлюється ймовірністю багатьох соціальних, політичних, природних, виробничих процесів, у яких беруть участь суб'єкти соціального життя [1, с. 94].

Події, у разі настання яких відбувається соціальне забезпечення, є соціальними ризиками [2, с. 269]. Деталізація страхових соціальних ризиків за різними критеріями та встановлення факту, який саме страховий соціальний випадок настав, дає змогу правильно кваліфікувати подію, встановити обсяг соціального забезпечення, на який має право особа у зв'язку з настанням страхового соціального випадку.

На практиці виникають спори саме з причин дискусії щодо кваліфікації події, яка містить ознаки страхового соціального випадку, щодо тих ризиків, за якими було застраховано особу (наприклад, чи пов'язана подія, що привела до настання страхового соціального випадку, з нещасним випадком на виробництві).

У правовій доктрині визначено декілька видів класифікації соціальних ризиків залежно від критеріїв: страхові та нестрахові, традиційні та нетрадиційні тощо [3].

Метою статті є перегляд класифікації страхових соціальних ризиків під час їх поділу на види за змістовим наповненням поняття.

Страхові ризики як різновид соціальних ризиків досліджували М.А. Вігдорчик, В.М. Догадов, В.М. Дурденевський, М.І. Іншин, С.М. Прилипко, В.Д. Роїк, С.М. Синчук, С.І. Сільченко, О.В. Тищенко, Г.А. Трунова, О.М. Ярошенко та інші відомі науковці. У процесі формування права соціального забезпечення змінюються підходи до проблем класифікації страхових соціальних ризиків з огляду на сучасні тенденції розвитку суспільства. Тому варто приділити детальнішу увагу класифікації страхових соціальних ризиків.

У доктрині права соціального забезпечення традиційні страхові ризики прийнято поділяти на такі види:

- тимчасова непрацездатність;
- вагітність і пологи;
- необхідність догляду за хворою дитиною, хворим членом сім'ї;
- хвороба;
- інвалідність;
- старість тощо [4].

На нашу думку, ці страхові соціальні ризики підлягають узагальненню й деталізації за змістовим наповненням поняття.

Аналізуючи страхові соціальні ризики в контексті їх узагальнення, доходимо висновку, що такі ризики, як тимчасова втрата працездатності, інвалідність, пенсійний вік, народження дитини, є одним страховим соціальним ризиком – непрацездатністю. Тому дискусійно ставити в один ряд різновид одного страхового соціального ризику (непрацездатності) з безробіттям.

У нормативно-правових актах закріплено такі визначення згаданих понять:

- 1) тимчасова непрацездатність – це непрацездатність особи внаслідок захворювання, травми або з інших причин, що не залежить від факту втрати працездатності (пологи, карантин, догляд за хворим тощо), яка має тимчасовий зворотний характер під впливом лікування й реабілітаційних заходів, триває до відновлення працездатності або встановлення групи інвалідності, а в разі інших причин – до закінчення причин відсторонення від роботи [5];
- 2) стійка втрата професійної працездатності – інвалідність унаслідок професійного захворювання (отруєння) чи трудового каліцтва та (або) відсотки втрати професійної працездатності [6]. За

аналогією можемо презюмувати, що стійка втрата працездатності – це інвалідність та (або) відсотки втрати працездатності;

- 3) інвалідність – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, яка під час взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, унаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації особою прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [7].

Таким чином, фізичний стан особи за тимчасової втрати працездатності, стійкої втрати працездатності, інвалідності, народження дитини є станом непрацездатності.

За досягнення пенсійного віку особа не завжди фізично втрачає працездатність. У цьому разі ми стикаємось із ситуацією, коли особа може бути фізично здоровою й працездатною, проте юридично непрацездатною. Аналогічна ситуація складеться, коли особа перебуває на лікарняному у зв'язку з карантинном або доглядом за хворим членом сім'ї.

Будь-яка фізична непрацездатність застрахованої особи, засвідчена у встановленому законодавством порядку, стає юридичною, однак не кожна юридична непрацездатність є водночас фізичною. Право на соціальне забезпечення матиме особа, яка є юридично непрацездатною (незважаючи на те, чи працездатна вона фізично). Натомість якщо особа, навіть будучи фізично непрацездатною, не засвідчила свій стан у визначеному законом порядку, вона не матиме права на матеріальне забезпечення (наприклад, особа, перебуваючи в щорічній оплачуваній відпустці, декілька днів хворіла та лікувалась удома самостійно без звернення до лікаря).

Юридично непрацездатними є такі особи: які досягли встановленого законом пенсійного віку; мають інвалідність першої, другої чи третьої групи; мають стійку втрату працездатності без інвалідності; тимчасово непрацездатні; вагітні; народили дитину. Усі наведені обставини є різновидом одного соціального ризику – непрацездатності.

Втрата працездатності може мати місце тоді, коли особа мала працездатність, а потім її втратила. Це поняття є вужчим за змістом, ніж поняття «непрацездатність», і не охоплює юридично непрацездатних осіб – інвалідів із дитинства.

Такий страховий соціальний ризик, як безробіття, не може бути різновидом непрацездатності, оскільки безробітним, згідно з вимогами чинного законодавства, є особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування та готова й здатна приступити до роботи [8].

Страховий соціальний ризик смерті не може бути різновидом непрацездатності, оскільки за непрацездатності учасником правовідносин із соціального забезпечення є непрацездатна особа (її законний представник). За настання смерті утворюється інший суб'єктний склад із працездатними чи непрацездатними особами щодо їх соціального забезпечення, коли їх стан працездатності/непрацездатності може зовсім не впливати на правовідносини (отримання допомоги на поховання) або впливати в сукупності (отримання пенсії у зв'язку з втратою годувальника непрацездатним членом сім'ї).

Втрата годувальника є вужчим за змістом ризиком, ніж смерть, не охоплює весь комплекс соціального забезпечення, пов'язаний зі смертю особи, зокрема й такий вид соціальної виплати, як допомога на поховання (померти може не лише годувальник, що не позбавляє осіб, які здійснили поховання померлого, права на отримання допомоги на поховання). Тому вважаємо, що смерть є соціальним ризиком, а виплати у зв'язку з втратою годувальника є лише одним із видів соціального забезпечення, передбаченого законодавством за настання страхового соціального випадку – смерті.

Таким чином, за змістовим наповненням страхові соціальні ризики поділяються на непрацездатність, безробіття, смерть.

Що стосується деталізації, то ці страхові соціальні ризики поділяються на різні види залежно від критеріїв їх класифікації.

У найширшому розумінні серед ризиків використовується непрацездатність. Страховий соціальний ризик «непрацездатність» у правовій доктрині поділяють за такими критеріями:

- а) за станом здоров'я: фізична та юридична;

- б) за часом тривання непрацездатності: тимчасова, стійка та постійна [3];
- в) за юридичним фактами: досягнення встановленого законом пенсійного віку; інвалідність першої, другої чи третьої групи; стійка втрата працездатності без встановлення групи інвалідності; тимчасова непрацездатність; вагітність; народження дитини;
- г) залежно від причини втрати працездатності: пов'язана з нещасним випадком на виробництві й професійним захворюванням та не пов'язана з нещасним випадком на виробництві й професійним захворюванням.

У свою чергу інвалідність поділяється на групи інвалідності та підгрупи, від яких залежить обсяг прав особи. Так, наприклад, не підлягають призову на військову службу під час мобілізації військовозобов'язані жінки та чоловіки, на утриманні яких перебуває дитина – інвалід підгрупи А віком до 18 років [9].

Тимчасову втрату працездатності також може бути класифіковано за станом здоров'я на фізичну (коли особа хворіє) і юридичну (догляд за непрацездатним членом сім'ї, карантин).

Пенсійний вік може бути класифіковано на загальний пенсійний вік та спеціальний пенсійний вік. Загальний пенсійний вік становить 60 років для чоловіків і жінок. Проте особи, які виходять на пенсію за віком на пільгових умовах, отримують пенсію з більш раннього віку (спеціальний пенсійний вік).

Що стосується деталізації такого різновиду непрацездатності, як народження дитини, вважаємо за доцільне деталізувати соціальний страховий ризик на вагітність і народження дитини. На жаль, не завжди вагітність закінчується народженням живої дитини. Вагітним жінкам надається однаковий соціальний захист до констатації факту закінчення вагітності (наприклад, народження живої дитини). Тому з огляду на різний обсяг соціального забезпечення після закінчення вагітності такий різновид ризику необхідно розмежувати на два підвиди страхового соціального ризику: вагітність та народження дитини.

Страховий соціальний ризик безробіття також підлягає деталізації з огляду на різноманітність видів соціального забезпечення й суб'єктного складу. Безробіття поділяється законодавством на повне безробіття та часткове безробіття. Його можна деталізувати залежно від причин втрати роботи, обсягу, тривалості соціального забезпечення та інших факторів, які впливають на індивідуалізацію соціального забезпечення.

Страховий соціальний ризик смерті також може бути деталізовано залежно від причини настання смерті, від статусу померлого (працюючий, пенсіонер, безробітний) тощо.

Таким чином, страхові соціальні ризики за змістовим наповненням поняття варто поділяти на такі види, як непрацездатність (пенсійний вік, інвалідність, стійка втрата працездатності без встановлення групи інвалідності, тимчасова втрата працездатності, вагітність, народження дитини), безробіття та смерть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шимків С.А. Сутність соціальних ризиків та управління ними у контексті страхування від нещасних випадків на виробництві / С.А. Шимків // Економіка та держава : міжнародний науково-практичний журнал. – 2014. – № 5. – С. 93-96.
2. Кучма О.Л. Соціальний ризик і соціальний випадок : до питання про співвідношення понять / О.Л. Кучма // Держава і право : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – 2013. – Випуск 59. – С. 265-269.
3. Синчук С.М. Теорія соціального ризику за правом соціального забезпечення [Електронний ресурс] / С.М. Синчук. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/821/%D1>.
4. Трунова Г.А. Страховий соціальний ризик у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування [Електронний ресурс] / Г.А. Трунова. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/17296/%C3>.
5. Про затвердження Положення про експертизу тимчасової непрацездатності : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.04.2008 р. № 189 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0589-08>.

6. Про затвердження Інструкції про встановлення причинного зв'язку смерті з професійним захворюванням (отруєнням) або трудовим каліцтвом : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 15.11.2005 р. № 606 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1455-05>.
7. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>.
8. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
9. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.

REFERENCES

1. Shymkiv, S.A. (2014), "The essence of social risks and their administration in the context of insurance against production accidents", *Ekonomika ta derzhava : mizhnarodnyi naukovopraktychnyi zhurnal*, no. 5, pp. 93-96.
2. Kuchma, O.L. (2013), "Social risk and social accident: about the questions of correspondence in notion", *Derzhava i pravo : Zbirnyk naukovykh prats. Yurydychni i politychni nauky*, Iss 59, pp. 265-269.
3. Sinchuk, S.M. "Theory of social risk with right of social insurance", available at : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/821/%D1>.
4. Trunova, H.A. "Uninsurance social risk in the system of state social insurance", available at : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/17296/%C3>.
5. "About approval of the temporary disability examination" : Order of Ministry of Health of Ukraine of 09.04.2008 p. № 189, available at : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0589-08>.
6. "About Approval of Regulations on the Establishment of a causal connection with the occupational disease (poisoning) death or industrial injury": the Ministry of Health of Ukraine 15.11.2005 № 606, available at : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1455-05>.
7. "About rehabilitation of invalids in Ukraine": Law of Ukraine from 06.10.2005 № 2961-IV, available at : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>.
8. "About local employment" : Law of Ukraine 05.07.2012 № 5067-VI, available at : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
9. "About mobilization preparation and mobilization" : Law of Ukraine from 21.10.1993 № 3543-XII, available at : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.

УДК 349.2: 331.2 (477)

ПІЛЬГИ, ЯКІ НАДАЮТЬСЯ ОСОБАМ, ЩО ПОЄДНУЮТЬ НАВЧАННЯ ТА ПРАЦЮ

Пелех І.В., к.ю.н., викладач

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
iyazozul@gmail.com*

На основі аналізу національного та європейського законодавства здійснюється розгляд пільг і знижок, які надаються працівникам, що навчаються в навчальних закладах. У статті розглядаються ті види пільг, які закріплюються в Кодексі законів про працю України та які деталізуються в підзаконних нормативних актах. Також розглядаються питання стосовно оплати витрат на дорогу під час пересування особи від місця роботи